

GOOD FENCES

Sponsored by Jake and Karen Abilevitz in memory of Jake's Beloved Parents, ז"ל & לאה בת אברהם ז"ל, יהושע בן שמעון ז"ל and Karen's brother ז"ל

1) Avos, Chapter 3, Mishna 13

R. AKIBA SAID:	רבי עקיבא אומר
1. JESTING AND LIGHT-HEADEDNESS LEAD A MAN ON TO LEWDNESS;	1. שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה
2. TRADITION IS A FENCE TO THE TORAH;	2. מסורת סייג לתורה
3. TITHES [FORM] A FENCE TO WEALTH,	3. מעשרות סייג לעושר
4. VOWS A FENCE TO SELF-RESTRAINT;	4. נדרים סייג לפרישות
5. A FENCE TO WISDOM IS SILENCE.	5. סייג לחכמה שתיקה

PART 1 - INTRO

1) פירוש רש"י על אבות פרק ג

מרגילין. ממשיכים את האדם לידי עבירה: מסורת הגדולה סייג לתורה שע"י המסורת ידעין בירור המקראות והלכותיו: סייג לעושר. שנא' עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר: סייג. גדר וחזק: נדרים סייג לפרישות. בזמן שאדם מתחיל בפרישות ומתירא יהא מקבל עליו בלשון נדר שלא יעשה כך וכך ובענין זה כופה את יצרו: סייג לחכמה וכו'. דכתיב גם אויל מחריש וגו' ואמרי' יפה שתיקה לחכמים כל שכן לטפשים

2) נחלת אבות

הנה במאמר הראשון שאמר האלהי רבי עקיבא: "שחוק וקלות ראש" וכו'. כתבו המפרשים, כי בעבור שנוכח למעלה מאמר רבי ישמעאל – "הוי קל לראש", ראה להזהיר רבי עקיבא שלא נטעה בזה בהתר הרצועה, בהרגילנו בענין הקלות. כי השחוק וקלות ראש הם הכנות עצומות באיסור העריות, ושאחר כן הודיע ד' כללים בהישורת האדם אל השלימות:

יי בפרק הזה בקשת הדרכים הנאותים מהללאל ושאר החכמים, אשר הוזכרו משנה מאמרי השלם רבי עקיבא שהם הראשון לומר, שיש דרך אחר רביעי לאל, ומוראת המלכות שזכר רבי חנניא

והדרך הרביעי הזה הוא ענין הסייגים. ולכן הקדים לומר: "שחוק וקלות ראש מרגילין [האדם] לערוה". ומלת 'ערוה' לא תאמר בלבד על איסורי העריות, כי היא כוללת גם כן כל חטא ואשמה, וכל דבר שראוי להיות מכוסה ונעלם מהאדם, ונתגלה לו יקרא 'ערוה' מלשון: "ערו ערו עד היסוד בה" (תהילים קלז, ז), שחרפות האדם ובזויו וגם מפלתו נקראת 'ערוה'. אמר במפלת בבל (ישעיה מז, ג): "תגל ערותך גם תראה חרפתך". וזכר השלם "שחוק וקלות ראש", רוצה לומר חוסר דעת ומיעוט תבונה מרגילין את האדם לכל ערוה וחטא, ולכן ראוי לו שיעשה סייגים, כדי שבשומרו אותם ישמור הדברים העיקריים לשלמותו. כי כמו שהגדר והסייג שהיא המחיצה הנעשית סביב השדה והכרם שומרים ומונעים אותו מן החיות שלא יכרסמוהו, כך סייגי התורה שומרים את מצוותיה, שלא יעבור עליהם האדם, שהוא לחוסר שכלו בשעת החטא כבהמה. ולכן ראוי, שיעשה לעצמו סייגים ולא ישען על דעתו ובינתו, לפי שהוא 'קל לראש', וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (סוטה ג, ע"א): אין אדם עושה עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות, שהוא הקלות ראש.

3) מדרש שמואל

ואפשר שהכונה בהיות שרבי ישמעאל היה חברו של ר' עקיבא בא ר"ע על דברי ר' ישמעאל לפרש כי אע"פ שאמר ר' ישמעאל שיהא מקבל את כל האדם בשמחה עם כל זה צריך שלא ימשך שמהשמחה ימשך הדבר להיות שחוק כי קרובים הם זה אל זה וגם בהיות שר' ישמעאל אמר הוי קל לראש ולפעמים צריך האדם שיעשה את עצמו קל לראש עם כל זה לא יהיה באופן שיבא לידי קלות ראש כי שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה. ואמר מרגילין לערוה כי כן דרכו של יצה"ר כי היום אומר לו עשה לך עבירה זו הקלה ולמחר הוא אומר לו לך עבוד אלהים אחרים וכן אמר הכתוב הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה שלא יעלה על לב האדם לומר שעבירה גדולה גוררת עבירה גדולה אחרת כמותה אבל עבירה קטנה אינה גוררת עבירה גדולה הימנה לכן השמיענו הכתוב ואמר כי אפי' הדבר אשר עדיין לא הגיע לכלל חטא רק שהם דברים מגונים בעיני אלהים ואדם הם מביאים לאדם לכלל עון החמור וז"ש הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה כלומר והחדוש שאני מחדש לך הוא שאפי' הדברים המגונים לבד שהם בערך חבלי השוא אפי' אלו מושכין את העון. אמנם החטאה דבר פשוט הוא שהיא כעבות העגלה אשר יש בה כח למשוך אחריה כמה וכמה עונות וזהו שאמר וכעבות העגלה חטאה ולזה אמר ר"ע כי שחוק וקלות ראש אף אם נראה שאינם עבירות כתובות בתורה הם מרגילין לערוה אשר היא אחד מהשלשה העבירות החמורות שבתורה ואמר מסורת סייג לתורה וכו' אלו ארבעה סייגים שהזכיר בכאן לפי שכל אלו הארבעה דברים היה נראה כפי השכל האנושי שאדרבה הם סיוע לפריצת גדר והשמיענו ר"ע שהוא הפך

PART 2 - SECHOK & KALUS ROSH

4) רמב"ם הלכות דעות פרק ב

לא יהא אדם בעל שחוק ג ומהתלות ולא עצב ואונן אלא שמח, כך אמרו חכמים שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה, וצווי שלא יהא אדם פרוץ בצחוק ולא עצב ומתאבל אלא מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות, וכן לא יהיה בעל נפש רחבה נבהל להון ולא עצב ובטל ממלאכה, אלא בעל עין טובה ממעט בעסק ועוסק בתורה, ואותו המעט שהוא חלקו ישמח בו, ולא בעל קטטה ולא בעל קנאה ולא בעל תאוה ולא רודף אחר הכבוד, כך אמרו חכמים הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם, כללו של דבר ילך במדה הבינונית שבכל דעה ודעה עד שיהיו כל דעותיו מכוונות באמצעות...

5) בית לאבות

עושין בזה עבירה כלל. עכ"ל צריך להרחיק מהם כי מויליאים את האדם לאס לאס נעשה רגיל בהעטני עיה"ז ומכילין את האדם מתורה ועבודה. ע"ז מביא ר"ע ראיה שצריך להרחיק מדברים שמלאה לאדם שהם היחר ואמנם המה פרוסורין ומושכין את האדם לטבירה. וע"ז מביא ואמר שחוק וקלום ראש, שמהחלה מרגיל האדם א"ע להיות חמיד בטמחה כמו בעו"ה נהרבו כעת שאומרים שצריך האדם להיות בטמחה וחולין עמם בחילן גדול שאשפ"ה בא לחדגה גדילה רק ע"י שחחה. אמנם חשכו סיניהם מלאות ואין ידביס שאין להם השנה חוזה שמה ל"ל, כי רק בעבודתו יחנ"ש ולא בהוללות אשר אין יראת ה' נגד סניו. ח"ש שחיק שטועה א"ע יאומר ש"ל בשמ"ה ועי"ה דברי

6)

וקל"ות ראש. קראו קלות ראש, אם יחסר מוחו אשר שם מושב שכלו מתוך רודפו אחריהם ויחסר שכלו בהכרח, וילאה למצוא מה שהכונה ממנו. (רבינו ידעיה הפנינין)

7) מחזור ויטרי

מרגילין את האדם לערוה. שמתוך שהוא מיקל ראשו ושוחק את האשה, סוף שהוא תובעה לזנות:

8) יעב"ץ

יג רבי עקיבא אומר שחוק וקל"ות ראש מרגילין בו. ענינו אללי, כי רוב האנשים בטבעם יראים מהחטאים, ונשמרים בהשמר מן הסכנות, והיגר הרע מרגיל האדם בעצירות, ומבטיחו מן הסכנה, דמיון הנכנס במים קרים, שבהחלתו מסמר שערת בשרו, וכשירגל לא יחוש. אמרו ז"ל (קדושין ב.) כל העובר עבירה ושנה זה נעשית לו כהיתר. וכן עשה המפתה הראשון לחוה, דחפה ונגעה בעץ (ב"ר י"ד), אמר לה הרי לך ראיה שלא תמותו. וזהו לשון מרגילין לערוה, נמצא כבוד ראש ויראה סייג לעבירה כדברי רבינו יונה

9) עץ החיים - ר' יעקב חגיז - 17th century

אומר חביב אדם שנבר' יג אפשר לסרס פא דא"ר לו שנברא בצלם שנה' ישמעאל לשל כול לראש :אדם' חביבין ישראל :ה יתירה נודעת להם 'בנים אתם לה' להיכם ו כלי המדה חנה יתיר' כלי המדה שבו נברא :נתתי לכם תורת אר' ו הדרשות נחונה ובטוב העולם נשחוק וקלות ראש כי מרגילין לערוס או שאס לטי פעש מועט יצטרך לפס יזהר שלא ימסך אחריהם : סויג .

10) ראשי אבות לר' יצחק

וההמון מסכימים כי קלות ראש הוא חסרון המוח, וכבוד ראש שלמות המוח, והשחוק עם חסרון הדעת יביר התאוה לזנות, אמרו (סיפה ג) אין אדם זונה אלא אם כן נכנסה בו

11 ספר מסילת ישרים פרק ה

בבאור מפסידי הזהירות וההרחקה מהם

הנה מפסידי המידה הזאת ומרחיקה הם שלשה: האחד - הוא הטיפול והטרדה העולמית. השני - השחוק והלצון. השלישי - החברה הרעה...

אך השני, הנה הוא קשה מאד, והוא השחוק והלצון, כי מי שטובע במ, הוא כמי שטובע בים הגדול שקשה מאד להמלט ממנו. כי הנה השחוק - הוא מאבד את לב האדם, שכבר אין הטעם והדיעה מושלת בו, והרי הוא כשכור או שוטה אשר אי אפשר לתת להם ערמה או להנהיגם, כי אינם מקבלים הנהגה, והוא מה שאמר שלמה המלך עליו השלום (קהלת ב): לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה - זו עושה. וחכמים זכרונם לברכה אמרו (אבות פרק ג): שחוק וקלות ראש מרגילים את האדם לערוה. כי אף - על - פי שחמורה היא הערוה אצל כל בן - דעת ולבו ירא מקרב אליה מכח הציור שכבר נצטייר בשכלו מאמיתת גודל פשעה ורוב עונשה, הנה השחוק וקלות ראש ממשיכים אותו מעט מעט ומקריבים אותו הלך וקרב שתהיה היראה סרה מעליו מעט מעט מדריגה אחר מדריגה, עד שיגיע אל העון עצמו ויעשהו וכל כך למה, לפי, שכמו שכל מציאות הזהירות תלוי בשימת הלב על הדבר, כן כל עצמו של השחוק אינו אלא מסיר הלב מן המחשבות הישירות והעיוניות, ונמצא שלא יבואו הרהורי היראה בלבו כלל

ותראה קושי הלצון והשחתתו הרבה, כי כמו המגן המשוח בשמן אשר ישימיט ויפיל מעליו החצים ומשליכם לארץ ולא יניח אותם שיגיעו אל גוף האדם - כן הלצון מפני התוכחה והמרדות, כי בליצנות אחד ובשחוק קטן יפיל האדם מעליו ריבוי גדול מן ההתעוררות וההתפעלות מה שהלב מתעורר ומתפעל בעצמו מדי ראותו או שומעו ענינים שיעירוהו אל החשבון והפשפוש במעשים, ובכח הליצנות יפיל הכל לארץ ולא יעשה בו רושם כלל. ולא מפני חולשת העיניים ולא מפני חסרון הבנת הלב, אלא מפני כח הלצון ההורס כל עניני המוסר והיראה והנה הנביא ישעיה היה צווח על זה ככרוכיאי, כי היה רואה שזה היה מה שלא היה מניח מקום לתוכחותיו שיעשו רושם והיה מאבד תקותם של החוטאים, והוא מה שאמר (ישעיה כח): ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם. וכבר גזרו אמר חכמים זכרונם לברכה (ע"ז יח): שהלץ מביא היסורין עליו, והוא מה שהכתוב עצמו מברר בפירוש (משלי יט): נכונו ללצים שפטים, כי זה הוא דבר שהדין נותן אותו, כי מי שמתפעל מן ההתבוננות ומן הלימודים, אינו צריך שיתסר בגופו, כי כבר ישבו מחטאותיו בלי זה מכח הרהורי תשובה שיולדו בלבבו על ידי מה שיקרא או שישמע מן המוסרים והתוכחות. אך הלצים שאינם מתפעלים מן התוכחות מפני כח ליצנותם, אין להם תיקון אלא השפטים, שאלה לא יהיה כח בליצנותם לדחותם מעליהם כאשר ידחו המוסרים. והנה כפי חומר החטא ותולדותיו, החמיר השופט האמיתי בעונשו. והוא מה שלמדונו ז"ל (ע"ז יח): קשה הליצנות שתחלתו יסורין וסופו כליה, שנאמר: פן יחזקו מוסריכם כי כלה ונחרצה שמעתי וגו'

PART 3 - VOWS

12 פירוש רבינו יונה על אבות פרק ג

נדרים סייג לפרישות - הפרישות היא מדה עליונית. וכמה מעלות טובות יש להשיג אלי' כדאמרינן נקיות מביאה לידי פרישות והוא הפורש מהנאות העולם. ואפילו מדברים המותרים באכילה ובתשימיש. גם בכל התאות האחרות בהמנע מן הכבוד ומן השררה והעושר וכיוצא בהן. ומתרחק משרשי' ומתקרב אל עיקרי הנפש ויסודה והוא קרוב לעבודת הבורא ית' כיצד במאכל. האוכל מעט לכדי חיותו שיהא בריא כדי ללמוד תורה הרבה ולעשות מלאכת ה' מלאכה מרובה. או השותה די הסרת צמאו. לא ישתכר ולא יתגל בתוך אהלה. ומה שאינו משמש בהנאה כי אם לקיים המצוה הרי זה מדרך הפרישות שאין דעתו ליהנות מן העולם ועוד תועלת שני' שישמור נפשו מחטא כי לשיתגבר עליו היצר ויתאוה לעשות עבירה יאמר בלבו מן ההנאות המותרות אני נשמר איך אעשה הרעה הגדולה הזאת. וחטאתי לאבי שבשמים כל הימים. וזה הדבר ימנעו מן המכשולות. אך המתקרב אל טבע החומר ונמשך אחר תאוותיו והנאותיו גם כי לא יעשה איסור. נמצא מתרחק מעיקר הנפש ויסודה. גם כי יגרום אל הנפש שתמשך אחר הגוף והחומר ומסעף אותה במערצה משרשיה ומיסודה. וכמו שכתוב [הושע ד' י"א] זנות ויין ותירוש יקח לב. והוא הדעת כמו שנאמר [משלי ט"ו ל"ב] ושמע תוכחת קונה לב. על כן נתנו עצה למי שאינו יכול (למשוך) למשול ברוחו ונמשך אחר ההנאות לנדור נדר לימים לאמר עד זמן פלו' לא אוכל ולא אשתה כי אם כזה או לאסור עצמו בדבר המותר וההרגל ישלוט עליו שמתוך כי הוא מקיים נדרו. נמצא מנהיג את עצמו לכבוש את יצרו ובזה תועלת בידו הפרישות וכדאמר ליה לר' פנחס אם לא יכלת למיכל חולין בטהרה כולה שתא. אכול לשבעה יומי. (א"ה מאמר הזה הוא בירושלמי פ"ק דשבת והגרסא שם לרב). שהאוכל חולין בטהרה נקרא פרוש. כדאמרינן בגדי עם הארץ מדרס לפרושים. אבל אין ראוי להגדיר את עצמו בגדרים אלא אם כן יצרו מתגבר עליו שיוכל לידור על דרך רפואה. אך מי שמושל ברוחו ויכול להשיג אל מדת הפרישות בלא נדר אין לו לדור. כדאמרינן לא דיין במה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר עצמך את המותר אבל ודאי אם ראה אדם שיצרו מתגבר עליו צריך להרבות סייג מרובה. כפי מה שצריך לכבוש את יצרו. וכיון שנכבש יצרו חוזר למדת הבינונית משל לרופא במן שרואה שהחולי קל ונוח להתרפאות עושה לו רפואה קלה. ובזמן שרואה שהחולי כבד וחזק בורר לו רפואה חזקה עד שיתרפא ואחר כך חוזר ונותן לו דברים בינוניים שמעמידין את הגוף על בוריו. ועל זה אמרו נדרים סייג לפרישות ולא אמרו שבועה סייג לפרישות מפני שהשבועה היא פוסקת מיד מפני שהוא נשבע שלא יאכל דבר זה עד יום פלו' ואין זה סייג כי מיד נפסק שאינו יכול לעבור עליו. אבל נדר הוא שאומר אם אוכל יותר מזה השיעור עד יום פלוני יאסרו כל פירות שבועולם עד זמן אחר שיקצוב. זה נקרא סייג שהוא דבר שיוכל לעבור עליו. ומוטב למכין לבו לשמים אם אינו שלטון בעצמו לעשות הסייג ההוא בלא נדר

PART 4 - SILENCE

13 פירוש רבינו יונה על אבות פרק ג

סייג לחכמה שתיקה - זה סייג בין לחכמה עצמה בין למדותיה כיצד שאינו נכנס לתוך דברי חברו ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי. ואע"פ שאינה מכלל השתיקה. השתיקה מביאה לידי כך לחכמה כיצד שאינו מדבר בפני מי שגדול ממנו בחכמה כי הלומד בפני רבו ורואה סברא אחת כהלכה אל יחשוב מיד כי היא האמתית ולא ירצה לאומרה בטרם שייסיים רבו מלדבר. ואם יעשה כן יפסיד מה שיאמר רבו ולא ידע הסברות מן החכמים הקדמונים כי לבו נע ונד מלהודיע דעתם. וגם כי סברתו לא תוכל להיות מכוונת כל כך עד שישמע מה שאמרו הראשונים וישקול במאזני שכלו אי זו יכשר הזה או זה על כן השתיקה לתלמיד לפני הרב והגדול ממנו בחכמה סייג. ובהמצא סברא והרב עודנו מדבר והוא שותק לא יפתח פיו עד שיאירו דברי רבו וסברתו חקוקה בלבו. עד שיגמור הדברים וידע מה שלמדו רבו. ואחרי כן תהיה סברתו צלולה ומכוונת ועל זה אמר שלמה ע"ה [משלי י"ח ב'] לא יחפץ כסיל בתבונה כי אם בהתגלות לבו

14 רבי מתתיהו היצהרי על אבות פרק ג

אמנם החכמה שבכאן ר"ל המדינית, כי שם חכמה יאמר עליו, כמו שכתב הר"ם בסוף ספרו המעולה (סוף מורה נבוכים), וכתוב דרך אויל ישר בעיניו ושומע לעצה חכם (משלי יב, טו), כלומר יש בו מעלות המדות. וכן חכמות נשים בנתה ביתה וכו' [ואולת בידיה תהרסהו] (שם יד, א), כלומר הטפשית שאינה יודעת הנהגת ההנהגות ההכרחיות לבית בידיה תהרסנו, ולפיכך אמרו שהחומה המקפת לאדם בהנהגתו עם זולתו, [מגנינה עליו מלהיות לו אויבים ומהכשל בעסקיו היא השתיקה, כמו שאמרו ז"ל (שבת פח ע"ב) הנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו (שופטים ה, לא). ואמרו מיחסותא דבבל שתיקווא (קידושין ע"ב, ע"ש). ובכלל זה שיהיה משאו ומתנו בנחת, בדברים שקולים וערבים, לא בדברי גוזמות וערמות מרמות, ולא בדברי עתק ובגאווה וגודל לבב, כי זה ממה שמרחיק האנשים מלישא ולתת עמו, ובהנהגה הקודמת יערב לבני אדם וימצא חן בעיניהם

15-ספורו

(מהלס קיט קו). ואמר, שהשמירה מן השכחה מן הטעות בכל חכמה תהיה בשתיקה מכל דיבור מותר ומשיחה בטלה, המשיאה מן ההתבוננות בחכמה אל דמיונות כוזבות: